

ORIOI DE BOLÒS I LES INSTITUCIONS ACADÈMIQUES DE CATALUNYA

El 22 de març de 2007, és a dir, ara farà un any, el senyor Oriol de Bolòs ens va deixar físicament a l'edat de vuitanta-quatre anys, però l'hem tingut present en nombroses ocasions en el decurs d'aquest any i per motius ben diferents.

En la meva exposició em centraré en les tres institucions acadèmiques de Catalunya a les quals va estar vinculat en el decurs de la seva vida professional, i l'ordre que seguiré serà el cronològic del seu ingrés a les dites institucions.

UNIVERSITAT DE BARCELONA: FACULTAT DE CIÈNCIES (SECCIÓ DE NATURALS) I FACULTAT DE BIOLOGIA

En primer lloc, la Universitat de Barcelona, centre en el qual va cursar la carrera de Ciències Naturals i es va llicenciar el febrer de 1948. Tot seguit va iniciar els estudis de la vegetació del Montseny, que van constituir la seva tesi doctoral, dirigida pel doctor Pius Font i Quer i defensada a Madrid (com es feia en aquella època) el juny de 1950.

De 1949 a 1953 va ser primer ajudant i després adjunt de la Facultat de Ciències, i el maig de 1953 aconseguí la Càtedra de Fitogeografia i Ecologia Vegetal, càtedra que va ocupar fins a la seva jubilació l'octubre de 1989. En el directori de l'Institut d'Estudis Catalans, en l'apartat de l'especialitat, hi consta: geobotànica, florística i biogeografia.

De la meva època d'estudiant de biologia recordo vivament les sortides de camp amb el professor Bolòs i la metamorfosi que experimentava; era en plena natura que desplegava tot el seu saber, que era molt, alhora que comunicava el seu entusiasme, que era immens, i en recordar-ho és quan hom comprèn que al

seu voltant s'hi aglutinés tant jovent ansiós per dedicar-se a l'estudi de la nostra vegetació.

En el decurs dels anys s'aplegaren al seu costat un grup de persones motivades per la botànica que esdevingueren professors del departament que dirigia. Entre aquells primers professors, vull destacar-ne uns quants: la doctora Creu Casas (1913-2007), dedicada a la briologia, procedent de la Facultat de Farmàcia i formada sota el mestratge de Font i Quer i que va ser agregada del Departament de Botànica que dirigia el doctor Bolòs durant pocs anys, ja que aviat ocupà la Càtedra de Botànica de la Universitat Autònoma; el doctor Josep Vives Codina (1931-1993), estudiós dels briòfits i que esdevindria catedràtic de Ciències Naturals; la doctora Àngels Cardona (1940-1991), fanerogamista que també ocuparia una càtedra a la Universitat Autònoma de Barcelona. És un bon moment per indicar que el professor Bolòs va donar màxima llibertat als seus deixebles perquè es dediquessin als grups de plantes que més els interessaven: molles, fongs, líquens i, òbviament, les fanerògames, motiu principal d'estudi del savi olotí.

Entre els fanerogamistes i els geobotànics que es formaren amb Oriol de Bolòs i van romandre al seu costat, vull destacar-ne un, que n'ha estat el principal col·laborador, però a la vegada ha fet de pal de paller de tots els fanerogamistes del Departament de Botànica, alhora que durant molts anys enllestia tots els aspectes burocràtics del col·lectiu. Em refereixo al doctor Josep Vigo i Bonada. Cal assenyalar que Bolòs i Vigo són els autors de la *Flora dels Països Catalans* (1984-2001).

Alguns botànics formats sota el mestratge del doctor Oriol de Bolòs han ocupat llocs de rellevància fora de la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona i han contribuït a deixar el pavelló de la botànica catalana en un lloc molt alt, pel seu rigor i per la feina feta. El doctor Oriol de Bolòs ha creat escola, i crec sincerament que aquesta escola continuarà.

El professor Oriol de Bolòs no era home de gestió, per gust no n'hauria fet mai; ara bé, en determinades circumstàncies s'hi va veure moralment obligat. Una bona prova n'és quan el doctor Antoni M. Badia i Margarit, rector de la Universitat de Barcelona, li demanà que acceptés d'ocupar el Vicerectorat de Recerca, càrrec que va exercir del gener de 1978 al juliol de 1984. Estic segura que ho va acceptar fonamentalment per amistança, no per gust a la tasca encomanada. En efecte, aquesta tasca li restava temps per anar a l'Institut Botànic, lloc on principalment desenvolupava la seva recerca des que inicià una col·laboració científica oficial amb el Consell Superior d'Investigacions Científiques l'any 1951, del qual arribà a ser director el març de 1965, inicialment en funcions, i ho fou fins al febrer de 1984.

Moltes han estat les tesis doctorals dirigides o codirigides, molts els treballs publicats en prestigioses revistes de botànica del nostre país i de l'estranger. Una relació completa de les seves publicacions la podrem trobar en el primer número

del quart volum (en premsa) de la revista *Contributions to Science*, editada per l'IEC, en una semblança biogràfica escrita pel doctor Josep Vigo. En vull destacar, però, un article de tipus històric: «La botànica a la Universitat», capítol important de l'obra *L'aportació de la universitat catalana a la ciència i a la cultura* (L'Avenç, 1981). Aquesta publicació va ser realitzada durant el mandat del rector Badia i Margarit, i Bolòs hi fa una descripció acurada dels estudis i dels estudiosos de la vegetació dels Països Catalans des dels seus inicis, a l'edat mitjana a València.

Les publicacions sempre el van motivar i, així, l'any 1964 fundà *Acta Geobotanica Barcinonensia*, i l'any 1968, *Acta Phytotaxonomica Barcinonensia*. Aquestes dues revistes van extingir-se, però l'any 1978 en van originar una altra que encara perdura: *Acta Botanica Barcinonensia*. El primer número d'aquesta nova revista va publicar les dades obtingudes per un jove doctorand sobre la flora de la vall Ferrera, Joan Enric Farreny, que malauradament va morir en un accident fent escalada, sense haver acabat la tesi. Va ser tot un detall que els companys del Departament culminessin aspectes incomplets i que el treball es publicués en el primer número de la nova revista. Aquest fet, per a mi, diu molt dels professors d'aquest col·lectiu de botànics.

El doctor Oriol de Bolòs va saber mantenir la relació amb els botànics europeus iniciada per Pius Font i Quer, alhora que va crear nous lligams que han permès intercanvis interessants al llarg dels anys. A molts estudiants de les dècades dels seixanta i setanta ens era més familiar el nom de Braun-Blanquet que el de Ramón y Cajal.

Cal recordar que el departament dirigit per Oriol de Bolòs i Capdevila va ser el primer, dins la Facultat de Biologia, que va impartir classes en la llengua de Verdaguer, i va demostrar que es podia fer ensenyament universitari i recerca en català. Altres departaments van trigar força a seguir aquest exemple.

La Universitat de Barcelona valorà els seus mèrits científics i humans i el va nomenar professor emèrit fins al curs 1995-1996.

LA REIAL ACADÈMIA DE CIÈNCIES I ARTS DE BARCELONA

Oriol de Bolòs va entrar a la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona a proposta del doctor Pius Font i Quer, el seu mestre, i de Lluís Vives Comallonga, enginyer forestal de la Comissió de Botànica de la dita corporació, i va ser nomenat electe el 24 d'abril de 1958, a l'edat de trenta-quatre anys i sota la presidència del senyor Francesc Planell Riera. El seu ingrés va tenir lloc tres anys més tard, el 15 de juny de 1961, amb la lectura de la memòria titulada *Botánica y geografía*, que va ser contestada pel seu padrí, el doctor Font i Quer. El discurs de resposta, per cert, és força curiós perquè no s'ajusta al model seguit habitualment pels acadèmics que apadrinen un membre electe, per bé que no existeix cap model preesta-

blert. La memòria presentada pel doctor Oriol de Bolòs va tenir molt d'interès i encara avui és una obra de referència.

En el decurs de la seva vida acadèmica, va presentar i publicar sis treballs de torn, el darrer dels quals és de l'any 1996; tots són monografies de gran interès per a la botànica del nostre país. A partir d'un moment determinat, van bufar a la Reial Acadèmia, com en altres institucions, vents tolerants envers el català, i el seu treball de torn de l'any 1983 es va titular *La brolla calcífuga (Cisto-Lavanduletea) als Països Catalans*. A la bibliografia completa de l'obra de l'insigne botànic, suara esmentada, podem trobar totes les memòries elaborades per ell i publicades per la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona. Tot i això, vull esmentar de manera especial la memòria llegida el desembre de 1988 i publicada el 1989, *Bio-climatologia i geografia botànica*, ja que ens manifesta que, ultra els aspectes sistèmatics, el seu interès sempre va anar associat amb la geobotànica.

La coincidència de les sessions de la Reial Acadèmia principalment amb actes de l'Institut d'Estudis Catalans i, ocasionalment, de l'Institut Botànic no li permetia de vegades assistir a les sessions ordinàries de la Reial Acadèmia i va acumular un bon nombre de faltes d'assistència; si ho dic és pel fet que aquesta dada, que alguns creuen rellevant, es troba en la nòmina del personal acadèmic i l'annuari de la corporació. En els darrers anys, aquesta llista sortosament ja ha desaparegut de les nostres nòmines.

Oriol de Bolòs va complir en tot allò que la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona li va demanar, amb l'excepció dels càrrecs directius, que molt probablement va haver de declinar més d'una vegada. Crec sincerament que és un dels científics que ha donat més prestigi a la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona.

A la Reial Acadèmia, després de l'ingrés del professor Oriol de Bolòs, s'hi van incorporar altres membres de la Facultat de Ciències, Secció de Naturals. El primer d'ells, per antiguitat, va ser el doctor Ramon Margalef (1957), bon company de facultat i que també retrobaria a l'Institut d'Estudis Catalans. Anteriors a Bolòs són Emilio Fernández Galiano (1927-1953), Santiago Alcobé (1947-1977) i Francisco García del Cid (1952-1965).

L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Crec que va ser la seva «segona casa», després de l'Institut Botànic, per la tasca que hi va dur a terme, per les hores que hi va dedicar i per l'estima que hi va demostrar en tot moment.

Hi va ingressar l'any 1964, quan n'era president el senyor Jordi Rubió i Balaguer, concretament el 24 de gener, justament pocs dies abans de l'ingrés d'un altre il·lustre membre amb qui va tenir lligams d'amistat i de col·laboració científic-

ca. Em refereixo al doctor Lluís Solé i Sabarís, geòleg i geògraf (30.01.1964), que va ser president de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de 1977 a 1983 i del qual enguany commemorarem el centenari de la naixença.

Tot seguit va formar part dels grups de treball (comissions) creats per fixar una terminologia científica en català; Enric Casassas, Oriol Casassas, el mateix Solé i Sabarís, Oriol Riba, Alsina i Bofill i el mateix Oriol de Bolòs, entre altres, van ser dels primers científics a dedicar-se a crear un català científic correcte en reprendre l'IEC la seva activitat, llargament silenciada. A tall d'exemple, vull recordar, entre altres publicacions, «La formació del llenguatge botànic català», que apareix en un volum dedicat a la memòria de Pompeu Fabra (1968); «Assaig sobre terminologia geogràfica dels Països Catalans», publicat en *Miscel·lània Pau Vila* (1975), i «Consideracions sobre la terminologia científica catalana i el seu ús», aparegut en el cinquantè volum del *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural* (1984). És un tema que sempre el va apassionar i n'era un autèntic estudiós. En moltes ocasions, la manera d'enfocar els termes no era harmoniosa amb les decisions preses per la Secció Filològica, o més ben dit, per alguns membres de la dita Secció que des de sempre han portat la batuta en el tema de la llengua. L'apassionament per la llengua ben parlada, sempre present en el seu discurs, quedava especialment de manifest, encara que d'una manera sempre correcta, en discutir amb algun entès que tenia una opinió diferent de la seva. Eren moments en què hom descobria el Bolòs enèrgic i contundent amb les seves creences. La seva contribució en la primera edició del *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC (1995) i en la segona (2007) en l'àmbit de la botànica la va compartir principalment amb Josep Vigo.

De l'any 1989 al 1992 va ser president de la Secció de Ciències Biològiques, i durant molts anys va ser el representant de la dita Secció a la Junta de la Institució Catalana d'Història Natural, una de les filials més actives de l'Institut d'Estudis Catalans, en la qual va ocupar diferents càrrecs.

La relació del doctor Oriol de Bolòs amb la Institució Catalana d'Història Natural ha estat llarga i intensa. El trobem per primera vegada formant part de la Junta Directiva d'aquesta entitat l'any 1952 com a bibliotecari, càrrec que ocuparia fins al 1972. Justament va ser l'any 1972 que, conjuntament amb Lluís Solé i Sabarís i amb un petit grup de naturalistes, prengueren la decisió de constituir una Junta Gestora Provisional de la dita Institució; aquest fet va marcar la represa «oficial» d'aquesta societat filial, societat que havia nascut el 1899. El 6 de setembre d'aquell mateix any van tenir lloc les primeres eleccions i en va sortir el primer Consell Directiu, amb el senyor Francesc Español, entomòleg reconegut internacionalment, com a president; el doctor Oriol de Bolòs en va continuar sent bibliotecari dos anys més, el 1973 va ser-ne vocal primer i el 1974 és nomenat delegat de l'IEC a la societat filial, càrrec que ocuparia fins al 1988.

Va ser substituït per un geòleg, el doctor Oriol Riba, que va tenir aquest càrrec fins al 2000.

Durant molts anys, al Departament de Botànica de la Universitat de Barcelona hi havia la Secretaria de la Institució Catalana d'Història Natural. També s'hi feien les reunions del Consell Directiu i, als seus laboratoris, s'hi van impartir diversos seminaris universitaris; en aquella època, les sessions científiques es feien al Palau Dalmases, seu provisional de l'Institut d'Estudis Catalans.

El professor Bolòs i els seus col·laboradors del Departament de Botànica van intervenir de manera molt important en el *Llibre blanc de la gestió de la natura als Països Catalans: Natura, ús o abús?* (1976), sota la direcció de Ramon Folch i Guillèn i publicat per la Institució Catalana d'Història Natural i l'editorial Barcino.

Durant anys ha estat l'investigador principal del projecte ORCA, compartint-ne la responsabilitat amb Josep Vigo i col·laborant amb Xavier Font, Ramon Maria Masalles, Xavier Pons, Julià Molero, Josep Nuet, entre altres. Projectes diversos sobre la flora del Principat han estat sota la direcció i supervisió del professor Bolòs.

És considerable el nombre de treballs publicats en diverses col·leccions de l'IEC. Vull destacar els que apareixen a la revista de la Societat Catalana de Geografia, i els que trobem en el *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*, als «Arxius de la Secció de Ciències» i en monografies diverses, així com la semblança que va fer de Pius Font i Quer (2001).

Si bé la majoria de treballs fan referència a la vegetació i a la geobotànica del nostre país, hi ha publicacions, ja esmentades, referents a la terminologia botànica, i també sobre directrius que l'Administració hauria de seguir per no malmetre el nostre patrimoni natural.

El mestratge del professor Oriol de Bolòs i Capdevila ha ultrapassat, amb escreix, l'àmbit de la botànica, i molt probablement per això serà sempre un referent per a molta gent.

MERCÈ DURFORT I COLL
Membre de l'Institut d'Estudis Catalans
Membre de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona